

УДК 74

СУЧАСНА УКРАЇНЬСЬКА КНИЖКОВА ІЛЮСТРАЦІЯ. ОФОРМЛЕННЯ ПРОЗИ ТА ВІРШОВАНИХ ЗБІРОК

Кадоркіна Ю.О.

Національна академія керівних кадрів культури та мистецтв

DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2018-12-64-5>

В статті розглядається специфіка сучасної книжкової графіки. Окреслюються відмінності у оформленні віршованих та прози. Наукова новизна полягає у спробі структурувати пошуки сучасних українських художників у оформленні сучасної прози та віршів, визначити основні тенденції та означити провідних ілюстраторів. Українська книжкова графіка сьогодні швидко розвивається, що пов'язано з затребуваністю на ринку саме українських видань, зниженням попиту на книжки російських видавництв, впливом масштабних літературних ярмарків як Книжковий Арсенал у Києві чи Медвін у Львові. Незважаючи на присутність різної якості видань, адже на книжкових полицях в магазинах можна зустріти книжки і не завжди високого професійного рівня, на сьогоднішній день на ринку з'являються видання ілюстровані високопрофесійними сучасними українськими художниками, які слідкують за світовими тенденціями та експериментують. Традиційно сильною в Україні залишається класична книжкова графіка, але митці відкриті і до експерименту. Часто ілюструючи віршовані видання, художники прагнуть до новаторських рішень, що допомагають розкрити зміст сучасних оригінальних творів.

Ключові слова: ілюстрація, книжкова графіка, оформлення книги.

Постановка проблеми. В еру цифрових технологій, коли все більше людей обирають замість друкованих книг цифрові аналоги, книга стає елементом колекціонування, мистецьким об'єктом. Для графіка, ілюстратора, художника є важливим створити якісний, цілісний твір, що сприятиме розкриттю сюжету твору, створить загальний настрій книги.

Формування цілей статті. Книги відносяться до культурного надбання нації, книгодрукування відіграє значну культуротворчу роль, тому, сьогодні є потреба цілісного дослідження сучасних українських ілюстрованих видань, їх класифікації та аналізу художньо-стилістичного вирішення.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. В низці публікації розглядається книжкова графіка України 1980-х, 1990-х років. Значна кількість наукових праць присвячено розгляду сучасної ілюстрації дитячих книжок, зокрема, науковець А. Майовець [1], який ретельно та цілісно аналізує творчу манеру низки дитячих ілюстраторів, а дослідниця Е. Огар [3] зупиняється на аспекті культури сучасної дитячої книжки. Розуміючи вплив цифрових технологій, науковці вивчають книжкову графіку, створену в графічних редактурах, наприклад, дослідниця О. Мельник [2]. Цілісний аналіз «засобів художньої виразності в книжковій графіці в контексті історії становлення графічних шкіл в Україні та творчості їх представників» [5, с. 115] намагається дати Л. Давиденко.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Сучасна українська книжкова ілюстрація потрапляє в сферу наукових інтересів вітчизняних дослідників, але більшість опублікованих на сьогодні наукових праць розглядають лише її певні аспекти, немає цілісного вивчення загальних тенденцій оформлення у книгодрукуванні. Тому, існує потреба ґрунтовного дослідження сучасної української книжкової ілюстрації.

Виклад основного матеріалу. В Україні книжкова графіка завжди була на високому рівні. Починаючи з часів бароко, коли українська книж-

кова гравюра досягла високомистецького рівня до сьогоднішнього дня, коли видання, оформлені нашими художниками, отримують престижні міжнародні нагороди. Ціла плеяда талановитих ілюстраторів, художників створювала самобутні роботи, що допомагали розкрити твори письменників та поетів. Геніальні творчі знахідки ілюстраторів початку ХХ століття – Григорія Нарбути, Василя Кричевського та багатьох інших заклали високий стандарт національної книжкової графіки, сміливо поєднуючи світові тенденції, академічну освіту та відголоски народної орнаментики. Самобутніми були і експерименти школи Михайла Бойчука. «М. Бойчук та його школа «бойчукістів» також зробили вагомий внесок у розвиток книжкової графіки, втілюючи у ній засади свого нового погляду на завдання образотворчого мистецтва як такого, коріння якого сягає старовізантійських традицій, поєднаних з українською побутово-ужитковою творчістю» [5, с. 117]. Можна також окремо виділити самобутню та новаторську книжкову графіку періоду так званої «Відлиги» – кінця 1950-х – початку 1960-х рр., коли нетривалий період відносної свободи від нещадної тоталітарної цензури дав змогу проявитись цілій низці талановитих художників-шістдесятників. В книжковій графіці 1960-1970-х років можна було знайти відголоски цього періоду, бо система радянського контролю в подальшому зосереджувалась переважно на образотворчому мистецтві, залишаючи мінімальну можливість книжковим ілюстраторам проявити себе відмінних від панівного у мистецтві соцреалізму. Цікаві приклади книжкової ілюстрації були і 1980 та згодом, у 1990-ті, незважаючи на складну економічну ситуацію та кризу в зв'язку з нею в книгодрукуванні.

На сьогоднішній день в Україні художників-графіків готує низка профільних вузів, існує мистецька школа з вивченими роками традиціями. Ілюстратори поєднують в своїх роботах різноманітні техніки та технології, працюючи з різними матеріалами. Технічний прогрес та розвиток графічних редакторів дає змогу поєднувати різно-

манітні прийоми, створюючи складні технологічно роботи. «Епоха постмодернізму сприяла тому, що книжкові ілюстратори використовують синтез багатьох стилів та напрямків та технік, при цьому вільно інтерпретуючи своє візуальне бачення тексту. Класичні техніки естампу, а також графічного рисунку (і навіть живопису) – туш, графіт, акварель, пастель, кольорові олівці та лайнери, темпера, акрил, олія, мішані техніки, аплікація, колаж тощо – все ще затребувані у графічному дизайні, водночас, комп'ютерна графіка все активніше інтегрується у сферу книжкової індустрії, дозволивши художникам розвивати ідеї, які при ручній роботі були б занадто трудомісткими» [2, с. 159]. Тому, на сьогоднішній день художники-графіки, що займаються ілюстрацією мають змогу вільно працювати, не опираючись на цензурні, не на технологічні обмеження.

Починаючи в 2000-х спостерігається поступовий підйом книговидавництва. Активно друкуються дитячі книжки, випускаються багаточисельні переклади іноземної як класичної, так і сучасної літератури. За останні роки активізувався випуск і сучасних українських літераторів. Відповідно, розвивається і сучасна книжкова графіка. Декілька імен ілюстраторів на сьогодні є вже знаковими для української книжкової графіки.

Якщо говорити про дитячу книгу, передусім можна згадати видавництво «А-ба-ба-га-ла-ма-га». Засноване Іваном Малковичем на початку 1990-х років, на сьогодні це одне з провідних видавництв Східної Європи, з красивими виданнями, що вирізняються напрочуд якісною ілюстрацією. Митці, що співпрацюють з видавництвом, демонструють напрочуд високий професійний рівень. Прикладом є художник Кость Лавро. «У своїх роботах поєднав засадничі постулати українського авангарду 1920-х років з найтиповішими рисами українського народного малярства. Роботи Костя Лавро неодноразово входили до каталогів виставок дитячої книги у Болоньї, Братиславі тощо. Окрім «А-ба-ба-га-ла-ма-га» співпрацює з українським видавництвом «Розумна дитина» і популярним французьким дитячим журналом «*Pomme d'Aré*». Ілюстрації до книжки «Ніч перед Різдом» здобули кілька найвищих книжкових нагород, серед яких – титул «Найкраща дитяча книга 2007 року» на Всеукраїнському конкурсі «Книга року» та диплом I ступеня за перемогу у конкурсі «Искусство книги» (Росія, 2007)» [8]. Оформлював художник також дитячі віршовані збірки, залишаючись вірним своїй творчій манері – зацікавленість до деталей, подекуди доброму гумору, перегуком з української книжковою ілюстрацією 1960-1980-х років. Книга «Улюблені вірші» вийшла як на українській ринок, так, в перекладі, і на російський. Тираж видання є доволі великим, багато років вона користувалась великим попитом. Крім К. Лавро до ілюстрування збірки долучились ілюстратори Штанко А., Оксана Ігнащенко, Вікторія Ковальчук, Александр Кошель, Вита Конотоп-Хайдурова. Загальна тональність книги вийшла дуже добра та ніжна, з глибинним розумінням повчальної та доброзичливої суті дитячих віршиків, що увійшли до видання.

Сьогодні відомими за межами країни є також ілюстрації художника Владислава Ерко. Знаме-

нитим його зробили малюнки до дитячих казок видання «А-ба-ба-га-ла-ма-га». Оформлення книжки «Снігова королева» було високо оцінено як в Україні так і закордоном: «Казка Ганса Християна Андерсена стала найвідомішим у світі виданням «А-ба-ба-га-ла-ма-га» (книга вийшла в 2000-му році). Ліцензію на видання книги з ілюстраціями Владислава Ерка купили понад 10 видавництв у всьому світі: США, Британії, Греції, Норвегії, Польщі, Південній Кореї, Бразилії, Китаї. 2006-го року «Снігова королева» отримала нагороду Фонду Андерсена «Найкраща дитяча книжка». У 2012 році з'явилася інтерактивна версія книги у вигляді додатку для iPad» [6], а книга «Казки Туманного Альбіону» відзначено преміями «Книги з ілюстраціями Владислава Ерка виходили у 19 країнах світу. За «Казки Туманного Альбіону» отримав Гран-прі «Книги року», а ілюстрована ним «Снігова королева» увійшла до трійки краєвих різдвяних продажів у Великобританії і її було визнано кращою дитячою книжкою року в США» [7]. Для художника притаманні надзвичайно детально опрацьовані ілюстрації, які автор створює вручну, а в подальшому допрацьовує в графічних редакторах. Займається графік і оформленням книг, цільова аудиторія яких старші підлітки та дорослі. Зберігаючи свою манеру приділення уваги до найменших деталей, у книжках для дорослих він значно менше застосовує колір, схильючись скоріше до чорно-білої графіки. Яскравим зразком оформлення дорослого віршованого твору є робота «Гамлет. Принц Датський» Вільяма Шекспіра, видавництва «А-ба-га-ла-ма-га». Книга стала одним з перших, і дуже успішних, спроб видавництва залучити і дорослу аудиторію. «У 2008-му році «А-ба-га-ла-ма-га» видала першу книгу для дорослої аудиторії – «Гамлета» Вільяма Шекспіра у перекладі Юрія Андруховича. З часом «Доросла серія» стала однією з основних для видавництва» [6]. Чорно-білі графічні малюнки художник доповнює золотим кольором, додаючи драматизму новому виданню легендарного твору.

Окремої уваги заслуговують ілюстрації та загальне оформлення сучасних українських авторів віршів, що працюють на дорослу аудиторію. Серед розмаїття класики, іноземних авторів і взагалі, більшого попиту на прозу, а не на поезію, видавцям доводиться особливо прискіпливо обирати ілюстраторів до подібних видань, для того, щоб зацікавити як можна більшу аудиторію.

Серед сучасних українських видань є приклади створення ілюстрацій відомими живописцями. Ілюстрації Олександра Ройтбурда до віршованої збірки Сергія Жадана «Тамплієри» видавництва Книги – ХХІ, Meridian Czernowitz. Гостроактуальні, пронизливі вірші С. Жадана сьогодні відомі широкому загалу, мало який інший поет чи письменник сучасності в нашій країні має таку популярність. Його твори водночас драматичні та саркастичні. Тому, цілком логічно їх доповнюють роботи О. Ройтбурда, що також завжди притримувался соціальних та саркастичних за вирішенням напрямів у своїй творчості. О. Ройтбурд працює передусім у техніці олійного живопису, у його полотнах відчувається вплив бароко, починав він свою діяльність в рамках «Нової хвилі». В його роботах присутнє гостре сатиричне відображення

реалій нашого часу, створені ним обкладинки зачіпають та привертають увагу до книги.

Інша віршована збірка С. Жадана, оформлена за допомогою чорно-білих чи неяскравих кольорових фото, автором яких є сам поет та харківським дизайнером Іллею Павловим. На фото фрагменти фактури – будівель, рослин, міські та інші пейзажі, за допомогою яких створюється напруга.

Ще один український поет, що бере безпосередню участь у створенні ілюстрацій до власних творів це Юрко Іздрик. Прикладом є його віршована збірка «Календар», що вийшла друком у 2015 в львівського видання «Старий Лев». Маючи тривалий досвід видавництва власного журналу, Іздрик використовує принципи, притаманні дизайну прогресивної періодики, у художньому оформленні своєї книги. Основою стають фото, зображення різноманітних предметів та фактур.

Взагалі, видавництво «Старий Лев» регулярно випускає збірки поезії українських авторів. Долучаючи молодих ілюстраторів з новим, оригінальним баченням. Серед таких вирішення збірки «Хвоя» Павла Коробчука з ілюстраціями молоді художниці Дарини Бабченко. Роботи художниці делікатні та ніжні, незважаючи на контрастний

і доволі неочікуваний колорит – поєднання глухого смарагдового кольору та яскраво пурпурного. Дуже умовно вирішені рослинні мотиви, стилізовані зображення тварин, інколи ілюстрації маленького кольору – все разом сприймається свіжо та молодіжно.

Висновки з даного дослідження. Українська книжкова графіка сьогодні швидко розвивається, що пов'язано з затребуваністю на ринку саме українських видань, зниженням попиту на книжки російських видавництв, впливом масштабних літературних ярмарків як Книжковий Арсенал у Києві чи Медвін у Львові. Незважаючи на присутність різної якості видань, адже на книжкових полицях в магазинах можна зустріти книжки і не завжди високого професійного рівня, на сьогоднішній день на ринку з'являються видання ілюстровані високопрофесійними сучасними українськими художниками, які сліdkують за світовими тенденціями та експериментують. Традиційно сильною в Україні залишається класична книжкова графіка, але митці відкриті і до експерименту. Часто ілюструючи віршовані видання, художники прагнуть до новаторських рішень, що допомагають розкрити зміст сучасних оригінальних творів.

Список літератури:

1. Майовець А. Ілюстрування дитячих книг художниками-випускниками Української академії друкарства останньої чверті ХХ ст.: досвід художньо-технічного виконання / А. Майовець // Народознавчі зошити. – 2013. – № 4. – С. 750-755.
2. Мельник О. Комп'ютерна графіка у сучасній книжковій ілюстрації: проблеми техніки та стилю / О. Мельник // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Сер. Мистецтвознавство. – 2015. – № 1 (Вип. 33). – С. 157-161.
3. Огар Е. Культура сучасної дитячої книжки / Е. Огар // Видавнича галузь і кадри: досягнення, проблеми, перспективи: наук.-практ. зб. Львів: Аз-Арт, 2002. – С. 138-147.
4. Балущка Л. Українська дитяча книжка: проблеми кількості та якості. Майбутнє твориться в дитинстві / Л. Балущка // Поступ. URL: <http://postup.brama.com/usual.php?what=64152>.
5. Давиденко Л. Засоби художньої виразності у книжковій графіці: традиції та інновації / Л.Ф. Давиденко // Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету. – 2014. – С. 115-118.
6. Не будь маглом, купи українське. 7 знакових видань «А-ба-га-ла-ма-га». URL: <https://hromadske.ua/posts/ne-bud-maglom-kupui-ukrainske-7-znakovykh-vydan-a-ba-ba-ha-la-ma-ha>.
7. Найкращі українці. URL: http://ukrainethebest.com/hero_52/.
8. Кость Лавро. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/>.

Кадоркина Ю.А.

Национальная академия руководящих кадров культуры и искусств

СОВРЕМЕННАЯ УКРАИНСКАЯ КНИЖНАЯ ИЛЛЮСТРАЦИЯ. ОФОРМЛЕНИЕ ПРОЗЫ И СБОРНИКОВ СТИХОВ

Аннотация

В статье рассматривается специфика современной книжной графики. Обозначается различия в оформлении стихов и прозы. Научная новизна заключается в попытке структурировать поиски современных украинских художников в оформлении современной прозы и стихов, определить основные тенденции и обозначить ведущих иллюстраторов. Украинская книжная графика сегодня быстро развивается, что связано с востребованностью на рынке именно украинских изданий, снижением спроса на книги российских издательств, влиянием масштабных литературных ярмарок как Книжный Арсенал в Киеве или Медвін во Львове. Несмотря на присутствие разного качества изданий, ведь на книжных полках в магазинах можно встретить книги и не всегда высокого профессионального уровня продукции, на сегодняшний день на рынке появляются издания иллюстрированные высокопрофессиональными современными украинскими художниками, которые следят за мировыми тенденциями и экспериментируют. Традиционно сильной в Украине остается классическая книжная графика, но художники открыты и к эксперименту. Часто иллюстрируя стихотворные издания, художники стремятся к новаторским решениям, помогающие раскрыть содержание современных оригинальных произведений.

Ключевые слова: иллюстрация, книжная графика, оформление книги.

Kadorkina Yu.O.

National Academy of Managerial Staff of Culture and Arts

CONTEMPORARY UKRAINIAN BOOK ILLUSTRATION. ARRANGEMENT OF PROSE AND POETRY COLLECTIONS

Summary

The article considers the specifics of modern book graphics. Outline the differences in the design of verse and prose. The scientific novelty consists in an attempt to structure the search for contemporary Ukrainian artists in the design of modern prose and poetry, to identify the main trends and identify the leading illustrators. Ukrainian book graphics are fast developing today, which is due to the demand of the Ukrainian magazines for the market, a decrease in the demand for books by Russian publishing houses, and the influence of large-scale literary fairs such as the Book Arsenal in Kyiv or Medvin in Lviv. In spite of the presence of different quality of editions, because books can be found on book shelves in the shops and not always of high professional level, for today the editions illustrated by highly professional modern Ukrainian artists, who follow the world tendencies and experiment, appear. Traditionally, classical book graphics remain in Ukraine, but artists are open to experiment. Often, illustrating verse editions, artists are striving for innovative solutions that help reveal the content of contemporary original works.

Keywords: illustration, book graphics, book design.